

APIE MŪSŲ DĚSTYTOJĄ, MOKSLININKĄ, IR ŽMOGŲ IŠ DIDŽIOSIOS RAIDĖS – DOC. DR. JUOZĄ JASAITĮ

Eglė Keturakienė
(Lietuva / Litwa)

Daugelis mūsų šio fakulteto alumnų Juozą Jasaitį pirmiausia prisimena kaip itin jautrų ir gerą žmogų, dėmesingą pedagogą ir puikų lietuvių literatūros mokslininką bei stropų dėstytoją, kuris daug metų skirtingiems kursams dėstė nemažai studijų dalykų. Bakaluro pakopos studentai mokėsi šių dalykų: „Literatūros mokslo įvadas“, „XIX amžiaus lietuvių literatūra“, „XX amžiaus pirmos pusės klasikinė lietuvių literatūra“, „Literatūrologijos praktikumas“. Magistrantūros pakopos studentams buvo skirtas kursas „Lietuvių rašytojų estetinė mintis“. Docentas Vilniaus universiteto Kauno humanitariniame fakultete vadovavo daugeliui bakaluro ir magistro darbų. Šio fakulteto lituanistai prisimena ir Juozo Jasaičio savanorystę – laisva valia organizuotas vasaros literatūrinės savišvietos ekspedicijas rašytojų gyvenimo ir kūrybos takais.

Kur prasidėjo Juozo Jasaičio gyvenimo kelias? Mūsų fakulteto dėstytojas gimė 1930 metais, Tauragės rajone, vasario 17 dieną. 1937–1940 metais jis mokėsi Dauglaukio pradinėje mokykloje, 1944–1951 metais mokslus ėjo Tauragės vidurinėje mokykloje.

Meilė lietuvių literatūrai 1951 metais Juozą Jasaitį atvedė į to meto Vilniaus pedagoginį institutą, kurį būsimasis mokslininkas sėkmingai baigė 1955 metais. Juozo Jasaičio kaip mokslininko kelias neatsiejamai susipynė su pedagoginės ir administracinės veiklos takais. 1955–1961 metais Juozas Jasaitis mokytojavo Laukuvos vidurinėje mokykloje, buvo paskirtas šios įstaigos mokymo dalies vedėju, 1961–1962 metais dirbo Dauglaukio aštuonmetės mokyklos direktoriumi, 1962–1964 metais buvo Šiaulių pedagoginio instituto Kauno vakarinio skyriaus vedėju, vyriausiuoju dėstytoju.

1964 metais Juozas Jasaitis įstojo į Vilniaus universiteto aspirantūrą, parašė ir sėkmingai apgynė disertaciją apie savo mėgstamiausios rašytojos Gabrielės Petkevičaitės-Bitės gyvenimą ir kūrybą. 1966–1972 metais Jasaitis dirbo Vilniaus universiteto Kauno vakarinio fakulteto vyriausiuoju dėstytoju, 1969–1975 metais buvo šio fakulteto dekanu pavaduotojas, 1978–1988 metais vadovavo Lietuvių kalbos ir literatūros katedrai, dirbo joje docentu, nuo 1988 iki 2000 metų – Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto, Lietuvių filologijos katedros docentu. Žinia, trumpas biografijos faktų išvardijimas neatskleidžia Juozo Jasaičio – didžiulės asmenybės – savitumo.

Juozas Jasaitis stebina mokslinės ir kūrybinės veiklos gausa bei savo profesionalumu. Dėstytojas niekada nesireklamavo, kadangi buvo ypatingo kuklumo žmogus, niekada nesureikšminęs nei savo administracinių, nei pedagoginių, nei mokslo titulų, bet gerbęs kitų,

savo kolegų mokslininkų, pasiekimus. Ir tai nebuvo apsimestinis „teatrališkas“ kuklumas, o ryški Juozo Jasaičio asmenybės charakterio savybė, juntama ir jo studentų, ir kolegų, ir bičiulių. Ne vienas žymus kolega tyliai užsimindavo, kad Juozas Jasaitis seniai vertas profesoriaus vardo, tačiau pats dėstytojas, rodos, negirdėdavo pagyrų, visada išliko santūrus ir ypač kritiškas sau, tačiau atidus ir supratingas kitam. Juozui Jasaičiui visada labiau rūpėjo pati lietuvių literatūra ir kultūra, taigi – dvasios dalykai. Tai visais laikais, kaip teigia ir Antikos, ir Renesanso, ir Baroko, ir Apšvietos istoriografai, buvo ir yra asmens ir stiprios valstybės, taip pat ir meno, mokslo ir kultūros gyvavimo pamatas.

Lietuvos skaitytojams, neabejingiems savo valstybei, literatūrai ir kalbai, yra gerai žinomi Juozo Jasaičio literatūrologiniai mokslo darbai. Mokslininkas yra parašęs ne vieną monografiją, studiją, skirtą ne tik lituanistams, bet ir visiems, kuriems rūpi Lietuvos literatūros ir kultūros likimas. Tai knygos, kuriose aprašytos iškilios XIX–XX amžiaus mūsų literatūros ir kultūros asmenybės,meisteriškai aiškinama šių Lietuvos klasikų kūryba: *Motiejus Valančius* (1994), *Gabrielė Petkevičaitė-Bitė* (1972, 1983), *Žemaitė* (1972, 1983), *Petras Cvirka* (1979, 1989).

Juozas Jasaitis yra sudaręs daug vertingų lietuvių literatūros klasikos knygų ir joms parašęs taiklias mokslines pratarmes. Tai Pulgio Andriušio *Septinton įleidus* (1989), G. Petkevičaitės-Bitės *Iš gyvenimo verpetų* (1990), *Žalia bruknelė Daukantui* (1993), Šatrijos Raganos *Jau vakaruose užgeso saulėlydžiai* (1996), Mariaus Katiliškio *Paskendusi vasara* (1997), Petronėlės Orintaitės *Dangaus degėlių žėrėjime* (2001) ir *Pro mėlyną skliautą* (2002), parengęs straipsnių rinktinę apie XIX amžiaus vyskupą, lietuvių tautos ganytoją ir diplomata, didaktinės ir hagiografinės prozos kūrėją Motiejų Valančių *Motiejus Valančius: iš arti ir iš tolo* (2001).

Juoza Jasaitį visada domino neįmanoma kūrybos paslaptis. Lietuvos estetikos istorijos paveldui ypač vertingas Juozo Jasaičio sudarytas tęstinis estetikos tekstų ciklas, skirtas Lietuvos rašytojų literatūrinei ir estetinei savimonei tirti *Kas yra kūryba: Lietuvių rašytojai apie kūrybą* (1989), *Kas yra kūryba: Lietuvių egzodo rašytojai apie kūrybą* (1992), *Lietuvių rašytojai apie kūrybą* (2007). Visuotinės estetikos minties raidai įdomi Juozo Jasaičio parengta ir sudaryta knyga *Kalba Nobelio premijos laureatai* (1997), kurioje galime rasti Luigi'o Pirandello, Hermano Hesse's, Williamo Faulknerio, Wislawa'os Szymborska'os, Johno Steinbecko, Ernesto Hemingway'aus, Czesława Miłoszo bei daugelio kitų Nobelio premijos laureatų pasisakymus apie meno, literatūros vertę ir poveikį žmogui bei visuomenei.

Didžioji mūsų fakulteto dėstytojo ir mokslininko kūrybinė aistra (beje, Juozas Jasaitis gerai griežė smuiku) buvo pomėgis rašyti. Juozas Jasaitis ne kartą yra sakęs, kad viso jo gyvenimo didžioji svajonė buvusi siekis tapti rašytoju, o ne mokslininku. Ši svajonė virto realybe – Juozas Jasaitis tapo Lietuvos rašytojų sąjungos nariu.

Pirmasis Lietuvos skaitytojų susitikimas su Juozu Jasaičiu kaip rašytoju įvyko 1988 metais, kai pasirodė jo originali estetikos etiudų knyga *Lik sveikas, Tomai*, sukurta laiškų forma. Šioje knygoje, autoriaus sumanytoje kaip tėvo laišakai, rašyti sūnui Tomui ir rasti po jo mirties, pasakojama apie žmogaus egzistencijos vertę: apie gyvenimą, meilę ir mirtį, apie žmogaus draugystę su žmogumi ir jo atsakomybę, apie troškimus ir viltį, apie žmo-

gaus laisvę ir jos ribas, apie sąžinės žaizdas ir kaltę, apie žmogaus skausmą, sielvartą ir laimės akimirką.

Juozo Jasaičio knygą *Lik sveikas, Tomai* sudaro 28 laišakai: simbolinis tėvo „kapitalas“, rašytinis palikimas – gyvenimo „pamokymai“, etikos ir estetikos patarimai, skirti jaunajam skaitytojui, kuriuose neįkyriai, subtiliai mokoma pagrindinio dalyko – gyvenimo išminties, stoviškumo. Šie tėvo laišakai sūnui Tomui primena Antikos išminčiaus Lucijaus Anėjaus Senekos laiškus Liucilijui – einama senosios Europos tradicijos takais.

Išties tradicija yra pamatinis žodis visuose Juozo Jasaičio rašto darbuose. Rašytojo romanų *Ganytojas* (2005), *Servų vasara* (2005), *Per sutemas* (2008) ir novelių knygos *Ženkilai* (2004) pasakojimas remiasi lietuvių literatūros tradicija. Juozo Jasaičio literatūrinėje, galima sakyti, neoromantinėje kūryboje atgimsta Lazdynų Pelėdos, Gabrielės Petkevičaitės-Bitės, Šatrijos Raganos prozos kalba, gausu Antano Strazdo, Simono Stanevičiaus, Maironio poetikos intertekstų.

Norėtusi trumpam stabtelėti prie estetiniu požiūriu vertingiausio Juozo Jasaičio romano *Ganytojas*. Juozo Jasaičio biografinis romanas, vaizduojantis paskutinę vyskupo Motiejaus Valančiaus gyvenimo dieną, įamžina visą šio iškilaus rašytojo ir diplomato gyvenimo ir kūrybos kelią. Į romano pasakojimą, į vyskupo sąmonės „kelionę“ ir meditacijas, į viso gyvenimo apmąstymą įterpiami ir paties Motiejaus Valančiaus autentiški tekstai – *Žemaičių vyskupystės* prakalba, skyrius iš šios knygos apie Varnių katedrą, vyskupo *Ganytojiški laišakai*. Šis Juozo Jasaičio biografinis romanas *Ganytojas*, akcentavęs katalikų tikėjimo ir lietuviybės idėją, laimėjo JAV laikraščio *Lietuvių balsas* organizuotą romano konkurso II vietos premiją.

Reikia pabrėžti, kad visi Juozo Jasaičio rašto darbai, ir moksliniai, ir kūrybos, yra persmelkti rašytojo egzistencinio rūpesčio, nuolatinio galvojimo apie žmogaus ir tautos gyvenimo tikslą ir prasmę.

Gyvenimo – vasaros vidurdienio ir gyvenimo – paslaptingo miško metaforos, įkūnytos Juozo Jasaičio novelių knygoje *Ženkilai*, taikliai išreiškia ir žmogaus egzistencijos paprastumą, ir žmogiškosios būties neįžvelgiamą sudėtingumą. Čia girdimas ir tolimas Šatrijos Raganos kūrybos aidas: „Koks keistas žmogaus gyvenimas! Sykais jis atrodė <...> aiškus kaip laukas vasaros vidurdienį, bet dažniau neįžvelgiamas ir paslaptingas kaip miškas gūdžių rudens naktį. Kartais jis pasijusdavo nuėjęs neužmatomai ilgą kelią ir atsigręžęs žiūrėdavo į savo dienas kaip į pilką paukščių miglą ant rugsėjo dangaus, o štai tokią akimirką jam atrodė, kad viskas prasidėjo tik vakar“.

Rodos, tik vakar mūsų dėstytojas Juozas Jasaitis įžengė į auditoriją skaityti paskaitos apie savo mylimiausią rašytoją – Gabrielę Petkevičaitę-Bitę, žodžio ir kultūros darbininkę. Žmogus miršta ne visai – gyvena tiek, kiek jį prisimena kiti. Gera, jog Vilniaus universiteto Kauno fakulteto akademinė bendruomenė neužmiršo savo kolegos, dėstytojo ir bičiulio. Juozo Jasaičio vardu yra pavadinta buvusi XV auditorija, kurioje Mūsų Dėstytojui teko dirbti daugiausiai.